

Φραντσέσκο Ντ' Αντάμο

ΙΚΜΠΑΛ

Ένα παιδί ενάντια στην παιδική εργασία

Βασίλης Μάστακας

Γ'2

Β' Ομάδα

1.α) Να σκιαγραφήσεις την προσωπικότητα του μικρού ήρωα Ικμπάλ Μασί, έτσι όπως την γνώρισες μέσα από τις σελίδες του βιβλίου σου. Πόσο εύκολο πιστεύεις ότι είναι ένα μικρό παιδί να υψώσει το ανάστημά του απέναντι σε ένα οργανωμένο κύκλωμα; Τι ήταν αυτό που έδωσε δύναμη στον Ικμπάλ;

β) Να επιλέξεις μία σκηνή από το βιβλίο που σε συγκίνησε ιδιαίτερα και να την παρουσιάσεις. Να την σχολιάσεις και να γράψεις για ποιο λόγο σε άγγιξε.

1.α) Ο συγγραφέας Φραντσέσκο Ντ'Αντάμο, μέσα από το βιβλίο του «Ικμπάλ» επιχειρεί, αντιλαμβανόμενος το μεγάλο επίτευγμα που έφερε εις πέρας ο Ικμπάλ Μασί στον αγώνα κατά της εκμετάλλευσης της παιδικής εργασίας, να σκιαγραφήσει ορισμένες βασικές πτυχές της προσωπικότητας του μικρού σε ηλικία αλλά σπουδαίου σε ψυχικό σθένος πακιστανόπουλου. Στην προσπάθειά του αυτή βασίστηκε αφενός στις πληροφορίες που μπόρεσε να σταχυολογήσει μέσα από τις εφημερίδες και τα περιοδικά και αφετέρου στη δική του συγγραφική φαντασία¹, εμπνεόμενος από αυτό το παιδί που ύψωσε με γιγάντιο τρόπο το μικρό του παράστημα στην κατάχρηση της παιδικής εργασίας, καθιστώντας παγκοσμίως γνωστό το οργανωμένο κύκλωμα

¹ Άλλωστε, όπως ο ίδιος ο συγγραφέας εξομολογείται στη σελίδα 13 της εισαγωγής προσπάθησε να τον περιγράψει «πιο όμορφο πιο ικανό, πιο γενναίο από ό,τι ήταν στην πραγματικότητα», επειδή όπως διαπιστώνει «αυτή είναι η μοίρα των ηρώων». Κάπως έτσι εξάλλου έχουν εντυπωθεί στη μνήμη μας και άλλοι σπουδαίοι ήρωες, που αν και δεν είχαν υψηλό ανάστημα, όπως για παράδειγμα ο Κολοκοτρώνης φαντάζουν στο μυαλό μας τρανοί.

παιδικής εκμετάλλευσης που λαμβάνει χώρα ακόμη και σήμερα σε πολλές χώρες του κόσμου.

Αρχικά, ο πρωταγωνιστής του βιβλίου παρουσιάζεται ως ένα αγόρι, το οποίο ως προς τα φυσικά, εξωτερικά του χαρακτηριστικά «ήταν λεπτό, καστανό, όχι πολύ ψηλό[...]. Είχε ένα βλέμμα γλυκό, βαθύ, χωρίς φόβο»². Επίσης, εμφανισιακά «είχε κάτι το διαφορετικό», το οποίο η μικρή ηρωίδα του βιβλίου, Φατίμα, αναφέρει ότι δεν μπορούσε να το προσδιορίσει.

Ως προς τον χαρακτήρα του, ο συγγραφέας αναφέρει ότι είναι ένα παιδί που λειτουργεί χωρίς περιστροφές και υπεκφυγές καθώς όταν γνωρίζει ή νιώθει κάτι δεν φείδεται να το εκφράσει. Αυτό αποδεικνύεται:

α) όταν κατά τη διάρκεια της ενημέρωσής του από τον Χουσεΐν, το νέο του αφεντικό – εκμεταλλευτή, για τις νέες του υποχρεώσεις, συνεχώς δηλώνει ότι γνωρίζει ακριβώς τι πρέπει να κάνει με αποτέλεσμα ο Χουσεΐν να μένει «αποσβολωμένος»³ και να τον αποκαλεί πολύξερο, ξεροκέφαλο και ακατάδεκτο και για τον λόγο αυτό να τον αλυσοδένει,

β) όταν γνωρίζει και ξεκάθαρα το λέει⁴ και στα άλλα παιδιά που εκμεταλλεύεται ο Χουσεΐν, ότι ποτέ κανένα τους δεν θα μπορέσει να του ξεπληρώσει το χρέος τους⁵ και για το λόγο αυτό τα παιδιά να τον θεωρούν «φαντασμένο»⁶. Έχει επίγνωση δηλαδή της αλήθειας, δεν εθελοτυφλεί και

γ) όταν φανερά σε όλα τα παιδιά προτείνει να το σκάσουν.

Χαρακτηριστικό του γνώρισμα είναι και ότι παραμένει προσηλωμένος στον στόχο του χωρίς να παρασύρεται από τη γνώμη των άλλων για το άτομό του. Έτσι, όταν ο Χουσεΐν και τα

² σελ. 31.

³ Σελ. 32.

⁴ Σελ. 40, 41 και κυρίως στη σελίδα 77 και 78.

⁵ Στη σελίδα 48 αναφέρει σε όλα τα παιδιά ότι αν και είναι πολύ καλός στη δουλειά του δε θ' ατου σβηστεί το χρέος γιατί γνωρίζει καλά ότι «Το χρέος δε σβήνει ποτέ».

⁶ Σελ. 49.

παιδιά θεωρούν ότι ο Ικμπάλ με την αλυσίδα «μαλάκωσε»⁷ ή ότι «γλείφει το αφεντικό»⁸, δεν δίνει σημασία και μεθοδικά και στοχευμένα «γνέθει» το σχέδιο της απόδρασής του και κατορθώνει δύο φορές⁹ να αποδράσει από τον Χουσεΐν.

Επίσης, όταν εμφανίζεται στο Χουσεΐν, το νέο του αφεντικό, από νωρίς αποκαλύπτονται οι ικανότητές του, οι δεξιότητές του, η γρηγοράδα του και το ταλέντο του. Παρουσιάζεται ως ιδιαίτερα «ικανός», «γρήγορος» αλλά και «επιδέξιος»¹⁰ καθώς με ακρίβεια και επιδεξιότητα μπορεί να δένει τους κόμπους του χαλιού και να υφαίνει δύσκολα σχέδια που ήταν αδιανόητα για τα άλλα παιδιά, γεγονός που τον έκανε αξιοζήλευτο¹¹. Δουλεύει ακατάπαυστα με σκυφτό το κεφάλι για πολλές ώρες, γεγονός που κάνει όλα τα παιδιά να τον θαυμάσουν και να παραδεχθούν ότι όμοιός του δεν υπάρχει. Στα μάτια όλων των παιδικών ηρώων του βιβλίου φαντάζει ως ο πιο γρήγορος και εργατικός. Επιπλέον, θεωρείται¹² «πολύτιμος» καθώς αποδεικνύεται ένας αληθινός «καλλιτέχνης» που μπορεί να υφάνει τα πιο περίτεχνα χαλιά.

Ακόμη, παρουσιάζεται ως ένα παιδί που αγαπά ειλικρινά τους γονείς του καθώς αναφέρει ότι «ο μπαμπάς μου είναι καλός άνθρωπος»¹³ και είναι αξιοθαύμαστο ότι δεν κατακρίνει ούτε αγανακτεί με τον πατέρα του όταν ο τελευταίος αναγκάζεται να τον δώσει σε ξένους προκειμένου να εργαστεί¹⁴ για να βοηθήσει την οικογένειά του να ξεπληρώσει τα χρέη της. Μάλιστα, ο ίδιος ο Ικμπάλ ζητά από τον πατέρα του να μην εργαστούν οι αδελφές του αλλά ο ίδιος, αναλαμβάνοντας τα οικογενειακά βάρη και ψευδόμενος ότι δεν φοβάται για να μην πληγώσει συναισθηματικά τον πατέρα του.

⁷ Σελ. 45.

⁸ Σελ. 45.

⁹ Σελ. 52 και 77.

¹⁰ Σελ. 32.

¹¹ Σελ. 46.

¹² Σελ. 46.

¹³ Σελ. 38.

¹⁴ Σελ. 39.

Ένα άλλο βασικό χαρακτηριστικό γνώρισμα του γενναίου Ικμπάλ είναι η φιλομάθειά του και η έμφυτη ανάγκη/ικανότητά του να σκέφτεται, να «διαβάζει πίσω από τις γραμμές» και να αμφισβητεί το κατεστημένο, τολμώντας να το ανατρέψει. Έτσι, όταν ο πατέρας του στωικά (υπομονετικά) και μοιρολατρικά αποδέχεται όλες τις αντιξοότητες της ζωής, όπως για παράδειγμα όταν αρρωσταίνει ο μεγάλος του γιος σοβαρά¹⁵ ή όταν λέει ότι «όλα ανήκουν στο αφεντικό»¹⁶ ως κάτι το δεδομένο και μη αντιστρέψιμο, ο Ικμπάλ αναρωτιέται αν «είναι σωστό αυτό». Επίσης, επιθυμεί και ενδιαφέρεται να γνωρίσει τον κόσμο της πόλης και εντυπωσιάζεται από τα χρωματιστά γυαλιστερά λεωφορεία¹⁷. Επίσης, όταν αργότερα γίνεται γνωστή η δράση του, επιθυμεί να σπουδάσει, να μάθει τα πάντα, να γίνει ένας διάσημος δικηγόρος και να ελευθερώσει όλα τα παιδιά του Πακιστάν¹⁸. Για την επίτευξη αυτών των ονείρων του άλλωστε παρουσιάζεται η ακούραστη προσπάθειά του να μάθει να διαβάζει, να παίρνει μέρος σε όλες τις επιτροπές του μετώπου και να ακούει με προσοχή τα όσα λέγονται για να καταλάβει τα επιχειρήματα που διατυπώνονταν σε αυτές¹⁹ και να διαβάζει βιβλία μέρα νύχτα και να μάθει να χρησιμοποιεί τη φωτογραφική μηχανή. Η θέλησή του για γνώση είναι αστείρευτη και ο ίδιος ακούραστος²⁰. Ήταν «ευτυχισμένος, ενθουσιώδης για όλα, διψασμένος για καθετί καινούριο»²¹.

Επίσης, είναι ένα παιδί που έχει την ελπίδα, την αισιοδοξία και το όραμα ότι μπορεί να φύγει «από δω»²², δηλαδή να ξεφύγει από τη ζωή στην οποία οι άλλοι τον έχουν καταδικάσει να ζήσει και χρησιμοποιώντας αναλλοίωτες τις μνήμες του ως κινητήρια δύναμη και συνεχές κίνητρο να αποδράσει από τη σκληρή ζωή που ζει και να χαράξει μόνος του ελεύθερα το μέλλον του. Έχει

¹⁵ Σελ. 38.

¹⁶ Σελ. 37.

¹⁷ Σελ. 50.

¹⁸ Σελ. 116.

¹⁹ Σελ. 116.

²⁰ Σελ. 118.

²¹ Σελ. 122.

²² Σελ. 51.

μία «ακλόνητη πίστη στις ιδέες του και στην αποστολή του»²³ και είναι «τολμηρός και πεπεισμένος ότι ο κόσμος μπορούσε να αλλάξει»²⁴. Η πρώτη απόλυτη και επίσημη νίκη που κατάφερε στην επίτευξη των στόχων του - μετά βέβαια από την επίτευξη της συσπείρωσης μεταξύ των παιδιών και την ενστάλαξη και σε αυτά του πόθου για ελευθερία - υπήρξε η απελευθέρωση όλων των παιδιών από τον Χουσεΐν και στη συνέχεια η αφιέρωση της ζωής του στον αγώνα για την καταπολέμηση της κατάχρησης της παιδικής εργασίας και όχι η επιστροφή στην οικογένειά του καθώς όπως λέει «εγώ θέλω να ζήσω διαφορετικά»²⁵. Επίσης, ακόμη και όταν παροδικά αποκαρδιώνεται, βλέποντας την καταπίεση που υφίστανται από τα αφεντικά τους οι άνθρωποι που δούλευαν στην παραγωγή τούβλων²⁶ δεν εγκαταλείπει και με περισσότερο πείσμα αποφασίζει να συνεχίσει τον δίκαιο αγώνα του.

Ο Ικμπάλ όμως είναι και μια προσωπικότητα, που αν και διακρίνεται για την σεμνότητά του²⁷, κατορθώνει να μαγνητίζει και να εμπνέει τους άλλους, καθιστώντας ακούσια τον εαυτό του ηγέτη και σύμβολο αμφισβήτησης, αντίστασης και συσπείρωσης στον αγώνα κατά της παιδικής εκμετάλλευσης. Έτσι, η Φατίμα, όταν ο Ικμπάλ τους προτείνει να το σκάσουν ενώ θα έπρεπε, όπως λέει και η ίδια, να τον θεωρήσει «ανόητο», «πολυλογά» ή ακόμη και τρελό», τελικά να τον πιστεύει και τα λόγια του «πιο επίμονα ακόμη και από μια αλογόμυγα»²⁸ να ακούγονται συνέχεια μέσα στο κεφάλι της. Όταν στη συνέχεια τολμά να καταστρέψει το χαλί μπροστά στα έντρομα μάτια του αφεντικού του και στα έκκληκτα μάτια των εμπόρων και των άλλων παιδιών, εντυπωσιάζει τους πάντες με την ψυχραιμία και την καθηλωτική

²³ Σελ. 104.

²⁴ Σελ. 105.

²⁵ Σελ. 111.

²⁶ Σελ. 128.

²⁷ Στη σελίδα 46, όταν όλοι θαυμάζουν την καλλιτεχνική του φύση και το ταλέντο του αυτός γίνεται «κόκκινος σαν καυτερή πιπεριά από αυτές που βάζουν στο ψητό κρέας», όπως και στη σελίδα 122 που είναι «κόκκινος σαν πιπεριά» όταν έγινε γνωστός στο εξωτερικό και οι φίλοι του του έλεγαν ότι θα γίνει αστέρας του σινεμά.

²⁸ Σελ. 42.

του ηρεμία, κοιτώντάς τους όλους έναν έναν, καθιστώντας το εαυτό του έναν «επαναστάτη» και όχι έναν «προδότη»²⁹. Ο τρόπος που σύρεται και τραυματίζεται κατά τη μεταφορά του και τον εγκλεισμό του στον Τάφο φέρνει στη μνήμη μας την πορεία του Ιησού προς τον Γολγοθά και τον καθιστά στα μάτια όλων έναν ηγέτη-μάρτυρα. Το εντυπωσιακό είναι ότι η απόφασή του να καταστρέψει το χαλί, συσπειρώνει γύρω του όλα τα παιδιά³⁰, καθώς αυτά βρίσκουν για πρώτη φορά το θάρρος να μην υπερασπιστούν τον εαυτό τους παρά τις απειλές του Χουσεΐν ότι θα τους εκδικηθεί που ήταν σύμφωνοι με την πράξη αυτή του Ικμπάλ και να μην ρίξουν όλο το βάρος στον Ικμπάλ. Μάλιστα, μετά την πράξη του αυτή, τα παιδιά αποφασίζουν να του συμπαρασταθούν³¹, να τον εμψυχώσουν, λέγοντάς του «να αντέξει»³² και να του προσφέρουν φαγητό κατά τη διάρκεια του εγκλεισμού του στον Τάφο, βάζοντας σε κίνδυνο τον ίδιο τους τον εαυτό. Ενέπνευσε και κέρδισε την εκτίμηση όλων των παιδιών με τη στάση που επέδειξε και όταν, αν και έκανε «τρεμάμενα βήματα, τυφλωμένος από το πολύ φως, με τα χέρια γεμάτα φουσκάλες και πληγές από τα τσιμπήματα των εντόμων»³³, με υπερηφάνεια και αξιοπρέπεια βγήκε από τον Τάφο. Τα λόγια του είναι, επίσης, καταλυτικά στην ανάπτυξη της αλληλεγγύης μεταξύ των παιδιών, όταν ομολογεί ότι την πράξη του αυτή την έκανε «κατά κάποιον τρόπο [...] και για σας», εξηγώντας τους ότι «δεν είναι σωστό να ζούνε έτσι» και τους πείθει ότι δεν πρέπει να απογοητεύονται αλλά πρέπει να αναζητήσουν ανθρώπους που θα τους βοηθήσουν να γλιτώσουν³⁴. Κανένα από τα παιδιά στο εξής «δε δούλευε όπως πριν»³⁵ και οι νυχτερινές τους συνάξεις «είχαν γίνει καθημερινή συνήθεια»³⁶. Η αποφασιστικότητα του Ικμπάλ αναμφίβολα

²⁹ Σελ. 57.

³⁰ Σελ. 62.

³¹ Σελ. 64.

³² Σελ. 70.

³³ Σελ. 71.

³⁴ Σελ. 72.

³⁵ Σελ. 74.

³⁶ Σελ. 75.

αποδεικνύεται και όταν μετά την απόδρασή του, πιστός στην υπόσχεσή του να βοηθήσει όλα τα παιδιά που πλέον έχουν γίνει φίλοι του και πιστεύουν πια στο όραμα για αντίσταση, επιστρέφει με δύο αστυνομικούς, ελπίζοντας -μάταια επειδή αυτοί χρηματίστηκαν τελικά από το αφεντικό- ότι θα συλλάβουν τον Χουσεΐν και θα ελευθερώσουν τα παιδιά. Ο Ικμπάλ για δεύτερη φορά στον Τάφο είναι αυτή τη φορά καταλυτικός για να «ξανανάψει την ελπίδα»³⁷ της αντίστασης σε όλα τα παιδιά. Αυτή η ελπίδα είναι που τροφοδοτεί και τη στάση της άτολμης Μαρίας να υφάνει σε ένα χαλί έναν περίτεχνο χαρταετό, σύμβολο της ελπίδας των παιδιών να αποτινάξουν τα δεσμά τους και να «πετάξουν» σαν τον χαρταετό ελεύθερα και προπαντός της σύμπνοιας όλων των παιδιών και της ανέλπιστα στα μάτια του Χουσεΐν συσπείρωσής τους γύρω από τη Μαρία, απειλώντας τον όλα μαζί ότι, αν η Μαρία πάει στον Τάφο, ως τιμωρία για την ύφανση στο χαλί ενός σχεδίου με χαρταετό, τότε όλα ανεξαιρέτως θα πάνε και αυτά μαζί της και έτσι κανένα τους δεν θα υφάνει χαλιά. Ο Ικμπάλ έδωσε το πρώτο έναυσμα της συσπείρωσης και της διαπίστωσης ότι η «ισχύς εν τη ενώσει» είναι ανώτερη αυτής του Χουσεΐν, φέροντας στο μυαλό μας το τραγούδι του Θεοδωράκη «είμαστε δυο, είμαστε τρεις, είμαστε χίλιοι δεκατρείς». Με τη στάση αυτή των παιδιών κάμφθηκε ο Χουσεΐν και τα παιδιά κατόρθωσαν να μην τιμωρηθεί κανένα και επιπλέον να βγει και ο Ικμπάλ από τον Τάφο. Επιπλέον, όλα τα παιδιά μετά την επιστροφή του Ικμπάλ από την πρώτη του απόδραση, λειτουργούν συλλογικά ως μία ομάδα με έναν κοινό σκοπό. Όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά στο βιβλίο³⁸ «Πριν ήμασταν απλά μια ομάδα παιδιών που μοιραζόμασταν την ίδια μοίρα και ο καθένας προσπαθούσε να επιβιώσει, όπως μπορούσε, τώρα ήμασταν αλληλέγγυοι, ενωμένοι, ήμασταν φίλοι και κάτι παραπάνω».

³⁷ Σελ. 84.

³⁸ Σελ. 99.

Βασικό γνώρισμα του Ικμπάλ είναι και η εξυπνάδα του. Αυτή αποδεικνύεται όταν ο Ικμπάλ κατά την απόδρασή του δεν επιστρέφει στους γονείς του γιατί γνωρίζει ότι ο Χουσεΐν αμέσως εκεί θα πάει να τον αναζητήσει³⁹, όταν ανακατεύεται με το πλήθος για να μην μπορεί κανείς εύκολα να τον εντοπίσει⁴⁰, όταν ψεύδεται σε όσους τον ρωτούν από πού έρχεται, λέγοντας ότι είναι νεόφερτος στην πόλη και έρχεται από τα χωράφια⁴¹, όταν βρίσκει διάφορους τρόπους για να παραμείνει ασφαλής και να βρει κάτι να φάει και κυρίως όταν απευθύνεται, κατά την πρώτη φορά της απόδρασής του, στους αστυνομικούς που κανονικά θα έπρεπε να τον βοηθήσουν και κατά τη δεύτερη απόδρασή του στους ανθρώπους του Απελευθερωτικού Μετώπου⁴². Ακόμη, η εξυπνάδα του αποδεικνύεται και όταν κρατά κρυφά το χαρτί με τα στοιχεία του Απελευθερωτικού Μετώπου, ώστε να μπορέσει, όταν μάθει να διαβάζει και ξαναδραπετεύσει και να τους ζητήσει βοήθεια.

Σε σχέση με τον χαρακτήρα του Ικμπάλ, πολύ εύστοχο είναι και το «παιχνίδι» που παίζει ο συγγραφέας με το αν φοβάται ή όχι ο μικρός ήρωας. Σε άλλες στιγμές του βιβλίου παρουσιάζεται ως ένα παιδί που δεν φοβάται⁴³ και σε άλλες ως ένα αγόρι που ψεύδεται ότι δεν φοβάται⁴⁴ και που προσπαθεί να αποκρύψει το συναίσθημά του⁴⁵ αυτό. Ιδίως όταν ο Ικμπάλ κοιτά κατάματα⁴⁶ τη Φατίμα, αυτή από το βλέμμα του για πρώτη φορά αντιλαμβάνεται ότι «Ο Ικμπάλ φοβόταν, όπως όλοι [...] και όμως το έκανε»⁴⁷. Βέβαια, αργότερα, όσο εξελίσσεται η πλοκή στο βιβλίο ο Ικμπάλ λέει ότι «Εγώ δεν φοβάμαι, δεν φοβάμαι

³⁹ Σελ. 89.

⁴⁰ Σελ. 90.

⁴¹ Σελ. 92.

⁴² Σελ. 93, 94 και 95.

⁴³ Σελ. 32.

⁴⁴ Σελ. 40.

⁴⁵ Στη σελίδα 55, όταν είναι αποφασισμένος να καταστρέψει με το μαχαίρι του το πολύτιμο χαλί που γι'απολύ καιρό ύφαινε, στέκει «ωχρός», συναισθανόμενος τις συνέπειες που θα επιφέρει αυτή του η πράξη.

⁴⁶ Σελ. 58.

⁴⁷ Σελ. 59.

κανέναν»⁴⁸. Όμως, στο τέλος, όταν εξομολογείται, απογοητευμένος με το τι συνέβη από την καταπίεση που υφίστανται από τα αφεντικά τους όσοι ασχολούνται με τη παραγωγή τούβλων, ξεκάθαρα πια ομολογεί στη Φατίμα ότι φοβήθηκε και την παρακαλεί να μην το πει σε κανένα⁴⁹, αφήνοντάς της να καταλάβει ότι κάτι τέτοιο θα κατέστρεφε την εικόνα του και θα αποκαρδίωνε και όλους τους καταπιεσμένους που μέσα από τον Ικμπάλ μπορούν να ελπίζουν ότι τα πράγματα μπορούν να αλλάξουν προς το καλύτερο. Μέσα από αυτό το ευρηματικό συγγραφικό «τρικ», χάρη στο οποίο ο αναγνώστης αμφιταλαντεύεται για την ύπαρξη ή την απουσία φόβου στην ψυχή του ήρωα, απορρέει η αλήθεια που δεν είναι άλλη από αυτή που χαρακτηρίζει άλλωστε και όλους τους ήρωες που έχουν «αρετή και τόλμη», όπως θα έλεγε και ο Κάλβος, δηλαδή που φοβούνται αλλά πείθουν τους άλλους για το αντίθετο και αψηφούν τον κίνδυνο για να υπηρετήσουν τα ιδανικά τους.

Επιπρόσθετα, ένα άλλο χαρακτηριστικό του είναι η φιλικότητά του και η ανάγκη του να συναναστρέφεται με τα άλλα παιδιά. Κατάφερε να ενταχθεί στην παρέα του εργαστηρίου μέσα σε μικρό χρονικό διάστημα και να γίνει ο πιο αγαπητός όλων. Το σπουδαίο αυτό παιδί, παρά τα όσα έχει περάσει θέλει να διατηρήσει την παιδικότητά του και έχει πάντα την ανάγκη να ζήσει σαν παιδί, αφού άλλωστε πρωταρχικός του σκοπός όταν γίνεται μέλος του συλλόγου, είναι να εξασφαλίσει στα παιδιά το δικαίωμά τους να ζήσουν σαν παιδιά.

Άμεσα συνυφασμένο με το παραπάνω χαρακτηριστικό του Ικμπάλ, ήταν και το γεγονός ότι αυτό το παιδί που έχει περάσει από τόσες κακουχίες, ποτέ δεν έπαψε να ελπίζει, ήταν πάντα αισιόδοξος και πίστευε ότι ακόμη και στη χειρότερη στιγμή μπορεί να βρεθεί λύση και να μετατραπεί σε καλή. Ήταν ένας ονειροπόλος με μεγάλα όνειρα τα οποία κατάφερε να τα πραγματοποιήσει. Σε αντίθεση με όλα τα παιδιά, αυτός πίστευε

⁴⁸ Σελ. 116.

⁴⁹ Σελ. 129.

ότι όλα είναι δυνατά και ότι για κάθε πρόβλημα υπάρχει και μια λύση.

Ήταν καινοτόμος και πρωτοστάτης, καθώς προφανώς και πολλά άλλα παιδιά είχαν την ίδια άποψη, αλλά αυτός ήταν ο πρώτος που δοκίμασε να την εξωτερικεύσει και να θυσιαστεί γι' αυτήν του την άποψη. Έβλεπε δια της τεθλασμένης και δεν περιοριζόταν μόνο σε αυτά που ξέρει αλλά προχωρούσε σε μεγαλύτερη εμβάθυνση.

Τέλος, βασικότατο χαρακτηριστικό του ήταν και το πείσμα του. Πεισματικά μένει προσηλωμένος στα ιδεώδη του και δεν παρεκλείνει καθόλου από αυτά. Το γεγονός αυτό τον καθιστά έναν επαναστάτη που έχει το θάρρος να πάει κόντρα στο κατεστημένο και να διεκδικήσει για λογαρισμό όλων των καταπιεσμένων τα δικαιώματά τους. Το πείσμα του για αντίσταση του επιτρέπει να επαναστατήσει, όπως έλεγαν και τα αφεντικά του, τόσο όταν έσκισε το χαλί, όταν δραπέτευσε δύο φορές, υπερνικώντας τους φόβους του και κυρίως όταν εντάχτηκε ενεργά στο αγωνιστικό μέτωπο, πετυχαίνοντας με ήθος τις ιδέες του.

Από όλα τα παραπάνω προκύπτει ότι ο Ικμπάλ σε όλο το βιβλίο παρουσιάζεται ως ένα παιδί, γεμάτο ζωή και αισιοδοξία που, παρά τα όσα περνάει, εξακολουθεί να ελπίζει στην αλλαγή προς το καλύτερο και είναι ένας οραματιστής και όχι απλά ένας γραφικός ονειροπόλος. Είναι πιστός στα ιδεώδη του, έχει πάντα επίγνωση του τι συμβαίνει, είναι κοινωνικός, εξωστρεφής, έχει ένα πνεύμα πάντα ελεύθερο, είναι επαναστάτης, εργατικός, εξερευνητής και περίεργος, έξυπνος, πονηρός, ικανός, αξιοζήλευτος, ντροπαλός, υπομονετικός, ανεκτικός, έχει πολύ καλή μνήμη, είναι υπεύθυνος, πεισματάρης, έχει μεγάλη πίστη στον εαυτό του, είναι ενθουσιώδης και τολμηρός, θαρραλέος και ικανός να ξεπερνάει όλες τις δυσκολίες. Προπάντως, είναι όμως ένα νεαρό αγόρι, διψασμένο για μάθηση, που πιστεύει ότι θα το οδηγήσει στην αυτοβελτίωση του αλλά και στην καλυτέρευση της κοινωνίας.

Το έργο του δεκατριάχρονου Ικμπάλ Μασί ήταν ένα δύσκολο έργο, τιτάνιο, αναλογιζόμενοι αφενός ότι πρόκειται για ένα τόσο μικρό παιδί που τολμά να αντιδρά, αν και ποτέ κανείς δεν το «στήριξε» και δεν το έμαθε να μην δέχεται παθητικά τα πράγματα έτσι όπως του τα επιβάλλουν οι πιο δυνατοί, και αφετέρου ότι το παράνομο και οργανωμένο έγκλημα παιδικής εκμετάλλευσης είναι τόσο βαθιά ριζωμένο μέσα στο πολιτικό και οικονομικό κατεστημένο, που δύσκολα κανείς μπορεί να το κλονίσει. Αναμφισβήτητα, το δύσκολο και μάταιο ίσως για κάποιους έργο του Ικμπάλ αναβλύζει από μέσα του και αποτελεί τον λόγο ύπαρξής του, καθιστώντας τον έναν από αυτούς που κάνουν την αρχή, ανοίγοντας τον δρόμο και για άλλους «Ικμπάλ». Γίνεται ο θάνατός του «οδηγός της ελπίδας». Βέβαια, θεωρώ ότι ίσως η απόφαση αντίστασης στο κατεστημένο να μην ήταν κάτι τόσο δύσκολο από ένα παιδί μαθημένο στις κακουχίες, που έχει μάθει να υφίσταται τα πάνδεινα και να μην έχει τίποτα να περιμένει χωρίς αντίδραση. Ο Ικμπάλ Μασί είχε συγκεκριμένα ιδεώδη και πίστευε ότι δεν έπρεπε να παραβιαστούν ποτέ. Ο Ικμπάλ, λοιπόν, χειρίστηκε με πολύ έξυπνο τρόπο τα πράγματα, καθώς ήξερε ότι δεν είχε κάτι να χάσει παρά μόνο να κερδίσει. Πράγματι, τι θα μπορούσε να χάσει; Την «ωραία» και «ανέμελή» του παιδική ζωή ή την «καλομεταχείριση» από τα αφεντικά του; Όπως κάθε απελπισμένος, το μόνο που μπορούσε να κερδίσει ήταν η ελευθερία του, τα δικαιώματά του και η φροντίδα και η χαρά που αρμόζει σε ένα παιδί. Προφανώς, δεν θα ήταν εύκολο, αλλά δεν ήταν και αδύνατο ειδικά για ένα τέτοιο παιδί που πιστεύει στην ελπίδα και που θα θυσιαζόταν για τα ιδεώδη του. Σε αυτό σίγουρα τον βοηθά και το ότι είναι παιδί. Μπορεί η μικρή του ηλικία να μην δικαιολογεί τον ηρωισμό του αλλά σίγουρα η παιδική του αισιοδοξία και αγνότητα είναι αυτές που τροφοδοτούν τα ευγενή συναισθήματά του. Το άξιο θαυμασμού είναι όμως αναμφισβήτητα ότι αυτός, αν και παιδί, αρνείται να δεχθεί ως δεδομένο και μη ανατρέψιμο το status quo και αντιστέκεται,

ξεπερνώντας την παιδικότητά του και λειτουργώντας ως ώριμος ενήλικας.

Είναι δύσκολο να πει κανείς με ακρίβεια τι είναι αυτό ακριβώς που έδωσε δύναμη στον Ικμπάλ να αντισταθεί, καθώς μόνο ως έναν ήρωα του βιβλίου μπορούμε να τον γνωρίσουμε, χωρίς να ξέρουμε πολλά για τον πραγματικό του χαρακτήρα και την ψυχοσύνθεσή του. Είναι, πάντως, προφανές από τις πράξεις του αλλά και την έλλειψη ενός ευνοϊκού γι' αυτόν κοινωνικού περίγυρου, ότι η δύναμη αυτή της αμφισβήτησης, της αντίστασης και του αγώνα πηγάζει από μέσα του, είναι έμφυτη και τον βοηθά να ιεραρχεί τις αξίες του και να της τηρεί. Αυτοϋποκινούμενος από τα υψηλά ιδεώδη του, δε διστάζει να αντισταθεί και να αγωνιστεί για ένα καλύτερο αύριο για τον ίδιο και τους συνομήλικούς του. Κάποιος θα μπορούσε ίσως να θεωρήσει ότι ο Ικμπάλ, που ήξερε τι σημαίνει ταλαιπωρία και καταπίεση, να μην άντεξε άλλο αυτή την απάνθρωπη ζωή και να ριψοκινδύνευσε, αγνοώντας βέβαια λόγω ηλικίας το πόσο καλά οργανωμένο είναι το έγκλημα που διαπράττεται σε βάρος των παιδιών. Ακόμη όμως κι αν αυτό συνέβη στην αρχή, αναμφισβήτητα, στη συνέχεια, έχοντας αποκτήσει επίγνωση του πόσο δύσκολο είναι αυτό που επιχειρεί να κάνει, είναι εντυπωσιακό ότι πλέον συνετά και πιο αγωνιστικά συνεχίζει. Πιστεύω ότι αυτό που του έδωσε δύναμη κυρίως ήταν η πίστη του στην ελπίδα ότι μπορεί να πετύχει τα πάντα και κυρίως το ανήσυχο πνεύμα του που τον έκανε σε αντίθεση με όλους τους άλλους, ανήλικους και ενήλικους, της κοινωνίας στην οποία μεγάλωσε να «ξυπνήσει από το λήθαργο» ότι πρέπει στωικά και μοιρολατρικά να αποδεχτούμε τη ζωή μας έτσι όπως είναι και να συνειδητοποιήσει ότι αυτός ο σκληρός τρόπος ζωής που του έχει επιβληθεί δεν του αξίζει, είναι άδικος και απάνθρωπος και να τολμήσει, κινδυνεύοντας να χάσει μία ζωή που για αυτόν είναι αβάστακτη, να διεκδικήσει για όλους μία πιο δίκαιη, καλύτερη και αξιοπρεπέστερη ανθρώπινη ζωή.

Εν κατακλείδι, η χαρισματική προσωπικότητα του πρωταγωνστική όχι μόνο αυτού του βιβλίου αλλά και της καρδιάς μας είναι αυτή που κατέστησε ήρωα τον Ικμπάλ και του επέτρεψε να θυσιαστεί για τα ιδεώδη του, βοηθώντας πολλά παιδιά και ευαισθητοποιώντας και κινητοποιώντας πολλούς ανθρώπους. Τον οδήγησε να γίνει η «άνοιξη»⁵⁰ και το πρότυπο αγωνιστικότητας, αφήνοντας παρακαταθήκη στους επόμενους την αγωνιστικότητά του και το όραμα να συνεχίσουν το θεάρεστο έργο του.

1.β) Μέσα στο βιβλίο του Φραντσέσκο Ντ'Αντάμο, «Ικμπάλ», υπάρχουν πάρα πολλές δυνατές συγκινησιακές σκηνές που αγγίζουν τον αναγνώστη και τον οδηγούν να «συμπάσχει»⁵¹ και να νιώθει ανάμεικτα συναισθήματα. Τέτοιες δυνατές σκηνές είναι αναμφισβήτητα ο απάνθρωπος και φρικαλέος τρόπος με τον οποίο συμπεριφέρονταν άνθρωποι, όπως ο Χουσεΐν, στα αθώα παιδιά για να αποκομίσουν κέρδη, η ανεπαίσχυντη στάση των δωροδοκούμενων αστυνομικών, που χωρίς κανέναν ηθικό φραγμό και τύψεις για τις αθώες παιδικές ψυχούλες, εξαργυρώνονται αντί να συλλάβουν τον εκμεταλλευτή των παιδιών, οι δύο αποδράσεις του Ικμπάλ στην αναζήτηση της ελευθερίας του ίδιου και των φίλων του, η βαρύνουσα σημασία που είχε για τη μικρή Φατίμα η ελπίδα να αγγίξει από το παράθυρο ένα λουλούδι, η ώρα που τα παιδιά απευλευθερώνονται από τα δεσμά του καταπιεστικού αφεντικού τους και δεν ξέρουν πώς να διαχειριστούν την ελευθερία τους επιστρέφοντας για λίγο ξανά μέσα στο σπίτι του βασανιστή τους, η στιγμή που δολοφονούν τον Ικμπάλ και νιώθεις ότι τραυματίζουν θανάσιμα εσένα τον ίδιο, κ.λ.π.

⁵⁰ Σελ. 28.

⁵¹ όπως συμβαίνει στην αρχαία τραγωδία.

Η πιο συγκλονιστική και σημαντική για μένα σκηνή, που μου δημιούργησε πολύ έντονα συναισθήματα και με έκανε να συγκινηθώ, αγγίζοντας βαθειά την ψυχή μου, είναι όταν ο Χουσεΐν Χαν αντιλαμβάνεται ότι η σιωπηλή και απαρατήρητη Μαρία, υφαίνει εδώ και καιρό ένα περίτεχνο σχέδιο ενός χαρταετού σε ένα χαλί και συνειδητοποιεί ότι ουσιαστικά «εξυφαίνεται» εις βάρος του ένα κλιμακούμενο κίνημα αντίστασης που έχει εμφυσήσει ο Ικμπάλ σε όλα τα παιδιά με την αντιστασιακή και αγωνιστική του στάση.

Η σκηνή είναι συγκλονιστική γιατί μέσα σε αυτήν θεωρώ ότι εμπερικλύονται όλα τα μηνύματα που θέλει να μας αποστείλει ο συγγραφέας. Πρώτα από όλα, η Μαρία είναι ένα παιδί πολύ χαμηλών τόνων, που όμως μετά από τη συναναστροφή της με τον Ικμπάλ, αρχίζει να αποκαλύπτει τον καταπιεσμένο και κρυμμένο εαυτό της. Χάρη στον Ικμπάλ, τολμά και αυτή με τη σειρά της να ξεδιπλώσει το ταλέντο της στην ύφανση και να εκφράσει την αντίθεσή της στην απάνθρωπη στάση του αφεντικού της. Αρχίζει να ελπίζει και να ονειρεύεται την ελευθερία της και την επιθυμία της αυτή δε διστάζει να την αποτυπώσει, υφαίνοντας ένα χαρταετό, σύμβολο ελευθερίας και απελευθέρωσης από τα δεσμά, σε ένα χαλί, παραβαίνοντας τις οδηγίες και επιλέγοντας ένα σχέδιο που ξέρει ότι θα προκαλέσει την οργή του αφεντικού και την παραδειγματική τιμωρία της. Κι όμως τολμά! Ο Ικμπάλ με τη στάση του την έχει εμπνεύσει να αντισταθεί και να εκφράσει αυτά που νιώθει, που μπορεί πια να ελπίζει και να αγωνίζεται.

Παράλληλα η σκηνή αυτή είναι συνταρακτική γιατί σιγά σιγά ξεδιπλώνεται η από καιρό εκκολαπτόμενη εκδήλωση επιθυμίας για ενότητα, αλληλεγγύη, συσπείρωση και αντίσταση με σύμπνοια και αγωνιστικότητα όλων των παιδιών. Στην απειλή του Χουσεΐν ότι θα οδηγήσει τη Μαρία στον Τάφο δειλά δειλά ένα ένα όλα τα παιδιά της συμπαραστέκονται καθώς λένε ότι αν πάει εκεί η Μαρία θα πάνε μαζί της και αυτά. Ουσιαστικά απειλούν τον βασανιστή τους ότι δεν θα πειθαρχήσουν και δεν θα

εργαστούν άλλο γι' αυτόν, αποφέροντάς του κέρδη, αν τα τιμωρεί. Η στάση αυτή των παιδιών φέρνει στο νου το τραγούδι του Θεοδωράκη «είμαστε δυο, είμαστε τρεις, είμαστε χίλιοι δέκα τρεις», και τη διαπίστωση ότι η «ισχύς εν τη ενώσει» είναι ακατανίκητη. Φαίνεται ότι τα παιδιά αυτά είχαν αποκτήσει ενότητα, αλληλεγγύη και δυνατότητα για μαζική αντίσταση. Διαπιστώνουμε ότι πια αυτά τα παιδιά είχαν γίνει οικογένεια και αλληλοπροστατεύονται σαν μια γροθιά. Αυτή η σκηνή με επηρέασε τόσο πολύ, που όταν διάβαζα ήθελα να φωνάξω και εγώ μαζί τους «στείλε κι εμένα» και να υπερασπιστώ τη Μαρία. Φαίνεται η γενναιότητα των παιδιών και το μεγαλείο της πράξης τους, αφού στην πραγματικότητα μέσα τους δειλίαζαν, φοβόντουσαν και ανησυχούσαν μην εξοργίσουν το αφεντικό και τα στείλει στον Τάφο. Κατάφεραν όμως να υπερνικήσουν τους δισταγμούς τους και τους φόβους τους και ανυψώνοντας το ηθικό τους ανάστημα να βρουν επιτέλους, αυτό που ήθελαν, δηλαδή το δίκιο τους.

Επίσης, η σκηνή αυτή μου αρέσει καθώς για πρώτη φορά αποδεικνύεται πώς ο ισχυρός Χουσεΐν φαντάζει ανήμπορος στην ενωμένη αντίσταση των ανήμπορων παιδιών. Η αντίθεση αυτή προκαλεί και ένα συναίσθημα απονομής δικαιοσύνης καθώς επιτέλους, οι καταπιεσμένοι μπορούν να καταπιέσουν τον καταπιεστή τους. Μέσα από αυτή την αντίσταση φαίνεται η οργή, ο θυμός του αφεντικού, ο οποίος βρίσκεται σε απόγνωση και δεν ξέρει τι κάνει. Γνωρίζει ότι τους έχει ανάγκη και άρα υποκύπτει στα παιδιά, γιατί η δύναμη της θέλησης και της ψυχής τους δεν δαμάζεται, αλλά αντίθετα υπερνικά τα πάντα. Έτσι ο Ικμπάλ πέτυχε τον σκοπό του, δηλαδή την αντίσταση από ένα οργανωμένο σύνολο, φέρνοντας την πρωτοπορία και παρακινώντας και άλλους να ακολουθήσουν τον δρόμο του και την ιδεολογία του.

Μέσα από αυτή τη σκηνή λοιπόν, αποκρυσταλλώνονται και αποτυπώνονται με τον πιο εύστοχο τρόπο όλα όσα κατάφερε

να πετύχει με την αυτοθυσία του ο Ικμπάλ. Δημιούργησε πολλούς Ικμπάλ και ακόμη περισσότερους οπαδούς τους.

Βασίλης Μάστακας